

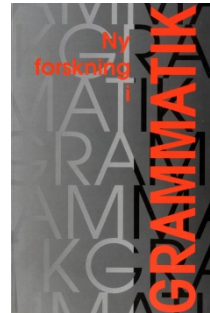
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Variation og udvikling i franske pronomener:
"On", "nous", "nous, on" i forskellige slags talt fransk
- hvordan gribes problematikken an i praksis?

Forfatter: Anita Berit Hansen

Kilde: Ny Forskning i Grammatik 18, 2011, s. 43-60

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2011

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Variation og udvikling i franske pronomener: “On”, “nous”, “nous, on” i forskellige slags talt fransk – hvordan gribes problematikken an i praksis?

Anita Berit Hansen

1. Indledning

I moderne fransk, især i det uformelle talesprog, finder man en hyppig brug af det bundne subjektspronomen *on*, såvel med ubestemt reference, i betydningen “man”, som – mere overraskende for ikke-franskkyndige – med bestemt reference til taleren selv og en eller flere øvrige personer, svarende til pronomenet *nous* (“vi”). Som et eksempel på det sidstnævnte høres et udsagn som “Vi er 19 min klasse” således ofte udtrykt som *On est dix-neuf dans ma classe* i stedet for *Nous sommes dix-neuf dans ma classe*. I visse sammenhænge bruges også en ekstrapositionsstruktur, hvor et betonet *Nous* genoptages af et ubetonet *on* (*Nous, on aime bien les expositions*), ligesom det kendes fra de hyppige *Moi, je; Lui, il* osv.

Denne brug af *on* som en variant for *nous* har gennem de sidste årtier været genstand for modstridende sociolingvistiske kommentarer. Det synes for det første ikke afgjort, hvilke eksterne parametre der er involveret i variationen (er der tale om en diastratisk – socialt bestemt – og diafasisk – situationsmæssig – variation, eller kun det sidste?), og for det andet er der uenighed om, hvorvidt tendensen er kommet så vidt, at pronomenet *nous* som subjekt er i fare for udslettelse, eller der blot er tale om et stabilt variationsmønster. Da et farvel til *nous* ville medføre en simplificering af fransk verbalbøjningsparadigme,

ville dette i sprogforandringsperspektiv være en interessant udvikling¹. Med tanke på at gennemføre et større empirisk studium, der kan afdække disse spørgsmål, er det i nærværende artikel i første omgang mit mål: a) at diskutere de tidligere observationer af eksterne parametres indflydelse med henblik på at udforme et relevant dataindsamlingsdesign for en sådan undersøgelse, b) at diskutere hvordan en kvantitativ tilgang kan imødegå de analytiske problemer, der ligger i *on*'s flertydige referencer. Dette sidste problem involverer semantisk ækvivalens, som har været et stort hovedbrud for den variationistiske sociolingvistik inden for det syntaktiske område. Som illustration af de analytiske udfordringer anvendes afslutningsvis nogle uddrag fra optagelser af en fransk gymnasieelev og to franske universitetsstuderende i Paris.

2. Tidligere observationer af pronomenet *on* med bestemt reference

I den følgende præsentation af tidligere observationer af *on* støtter jeg mig i høj grad til Coveney (2000). Det må først slås fast, at når *on* ikke anvendes med ubestemt reference (i betydning "man"), men med bestemt reference, er der flere muligheder for, hvem denne bestemte reference kan angå. I eksempler som (1):

(1) On ne dit même pas merci (Coveney 2000)

(f.eks. henvendt til et utaknemmeligt barn) inkluderer *on* således ikke taleren selv, men kun den tiltalte og svarer nærmest til *tu*. Tilsvarende i eksempel (2):

(2) On ne nous a pas demandé notre avis (Coveney 2000)

(f.eks. udtalt af en frustreret ansat) er taleren selv heller ikke inkluderet, og pronomenet svarer til *ils* ("De har ikke spurgt os om vores mening",

---

1. Regelmæssige franske verber, som *parler* ville da i *présent* lydligt være reduceret til to former, [parl] og [par 'le]: *Je parle* [parl] *Tu parles* [parl] *Il/elle/on parle* [parl] ( ) *Vous parlez* [par 'le] *Ils/elles parlent* [parl]. Pronomenet *nous* kræver sin egen flertalsendelse (*parlons* [par 'lô]), men hvis man kan udtrykke 'vi' med et 3. person entalspronomen, så kan man også bruge en tilsvarende entalsverbalform og demed er verbalbøjningssystemet forenklet.

på dansk ville en mere mundret oversættelse måske endda være en passivkonstruktion: “Vi er ikke blevet spurgt om vores mening”).

Den hyppigste brug af *on* med bestemt reference er dog af typen, hvor pronomenet inkluderer den talende selv og en eller flere øvrige personer, som i eksemplet i afsnit 1 *On est dix-neuf dans ma classe*, eller i *On part demain*, hvor det svarer til et “vi”. Det er observationer af denne type, jeg vil begrænse mig til at omtale, og de vil i det følgende for nemheds skyld blive omtalt som “*on for nous*”. Selv i disse tilfælde kan det dog diskuteres, hvordan referencen anvendes (inkluderer eller ekskluderer den f.eks. modtageren/lytteren?), men dette problem vender jeg tilbage til i afsnit 4.

Anvendelsen af *on* som variant for *nous* i subjektsfunktion har været genstand for sociolingvistiske undersøgelser i et par årtier. Boutet (1994), citeret af Coveney (2000), analyserede således en stor mængde båndoptagen tale fra franske fabriksarbejdere (i størrelsesordenen 1½-2 timer pr. taler) med henblik på at inddrage et socialklasseaspekt i diskussionen. I løbet af 44 interviews optrådte der ikke et eneste *nous*, men der var hundredvis af *on* i betydningen “vi”. I en hurtig konklusion kunne dette tyde på, at *on for nous* er lavsocialt, og at variationen mellem de to subjektspronomen er således indgår i en diastratisk variation. Coveney taler da også om, at *on for nous* har “perceived working-class origins” (Coveney 2000). Og han refererer til et overblik i Grafström (1969) vedrørende negative kommentarer til fænomenet siden starten af det 20. århundrede.

At det skulle være en form for “ukorrekt” sprog eller sprog, der rettes hos børn, er i øvrigt tydeligt i Coveney's gengivelse af kilder som Marchand (1971), eksempel (3), eller Damourette & Pichon (1911-40), eksempel (4), hvor henholdsvis en lærer irettesætter en elev og en forælder irettesætter sit barn, for at få det til at bruge *nous* i stedet for *on*.

- (3) Elev: *On avait fait un projet d'aller en Corse*
Lærer: *On! Nous avons fait le projet d'aller en Corse*
- (4) Barn: *En classe, on était vingt-huit.*
Barnets mor: *On était!...Nous étions vingt-huit.*

Eksempler som disse tyder på, at *on* for *nous* også indgår i en situationsbestemt variation, en diafasisk variation, hvor *on* ikke synes passende, når der tales til autoriteter, og altså ikke hører hjemme i formelle kommunikationssituationer. Hertil kan man dog indvende, at Damourette og Pichons eksempel er gammelt – det er noteret i 1939 – og skønt Marchands er registreret ca. 30 år senere, kan meget været sket vedrørende den negative vurdering af *on* for *nous* siden 1971. At det var karakteristisk for børnesprog vises dog også i Sölls data fra 1960'erne (Söll 1969, citeret af Coveney 2000), hvor 9-årige børn massivt bruger *on* i betydningen “vi”, og faktisk ikke en eneste gang gør brug af *nous* i subjektfunktionen i de optagne data, mens voksne politimænd i hans korpus gør (dog i stærkt varierende grad).

Et modstridende synspunkt går på, at *on* for *nous* i moderne fransk på ingen måde er socialt stigmatiseret, men indgår i alle franskmænds stilistiske variationsrepertoire (cf. Blanche-Benveniste 1997a og 1997b, citeret af Coveney 2000) og således udviser en uproblematisk situationsafhængighed, en ren diafasisk variation i forhold til *nous*². I den henseende er *on* i stedet for *nous* således en såkaldt ‘hyperstyle variable’ (med Bell’s (1984) term), et fænomen der udviser stilistisk, men ikke social afhængighed. “Vi” udtrykkes simpelt hen som *nous* i formel tale, men som *on* i uformel tale, og det er noget som alle fransktalende mestrer.

Uanset om én eller flere eksterne parametre er involveret i denne variation mellem de to måder at udtrykke “vi” på, findes der også uenighed blandt observatørerne på et andet punkt, nemlig vedrørende variationens stabilitet.

Især på basis af observationer i Québec-fransk er det blevet hævdet, at subjektspronomenet *nous* regulært er på vej ud af det franske system, og at anvendelsen af *on* (eller af *nous, on*) i stedet er et tegn på fremskreden, igangværende sprogforandring. I et stort sociolingvistisk Montreal-fransk korpus forekommer *nous* som subjekt således kun i 1 til 5% af de mulige forekomster, afhængigt af samtaleemnets formalitetsgrad (Laberge 1977, citeret af Coveney). Også i Frankrig ses fænomenet af nogle som et fænomen i udvikling over tid (cf. Coveney 2000, der taler om “the

2. Der er dog ingen tvivl om, at det formelle skriftsprog ikke accepterer *on* for *nous*. I nærværende fremstilling beskæftiger jeg mig udelukkende med talesprog.

growing use of [definite] on + 3p verb”), der som tidligere nævnt (se note 1) vil medføre en simplificering af fransk verbalmorfologi. Blanche-Benveniste (op.cit.) fastholder dog modsat, at der er tale om en stabil, situationsbestemt variation mellem to former, og minimiserer således fænomenets betydning for verbalparadigmerne.

3. Konsekvenser for et datadesign

På basis af de modstridende observationer kunne der synes at være behov for en empirisk undersøgelse, der både afdækker eventuel igangværende udvikling over tid og sociale eller situationsmæssige parametres indflydelse på variationen mellem *on*, *nous* og *nous,on* i subjektsfunktionen.

At afdække igangværende sprogudvikling i talesprog har været ét af den variationistiske sociolingvistik's hovedrinder siden 1960'erne (cf. bl.a. Weinreich, Labov, Herzog 1968), og en del metodologiske landvindinger er gjort. Således er man klar over, at studier i såkaldt **apparent time**, dvs. hvor undersøgelsen vedrører forskellige generationer af talende på et givet tidspunkt, ikke er pålidelige som indikationer for sprogforandring. Yngre talere afviger måske nok fra ældre, men de kan i senere faser af livet ændre adfærd og begynde at tale som deres forældre, således at der snarere er tale om stabile generationsforskelle end om sprogforandring (Labov 1972, og fornyet diskussion i Labov 1994). Den eneste måde at omgå dette problem på er at sammenligne data, der er indhentet i forskellige årstal, fra sammenlignelige talere, således at der kommer en reel tidsdybde i undersøgelsen (**real time**).³ De første sociolingvistiske undersøgelser i 1960'erne og 1970'erne havde ikke mulighed for at sammenligne med ældre båndoptagne data og måtte nøjes med *apparent time* data, men i tidens løb er *real time* studier i stigende grad blevet mulige (jf. Mees 1983, Trudgill 1988, Thibault & Daveluy 1989, Hansen 1998, Hansen & Malderez 2004, Gregersen 2009).

I denne nye traditions ånd er det min hensigt at modstille to parisiske talesprogskorpora, som jeg har indsamlet dels i 1989-92 (jf. Hansen

---

3. Den her skitserede *real time* tilgang er af undertypen **trend study**, i modsætning til undertypen **panel study**, hvor de samme talende konsulteres igen efter en årrække (Labov 1994:76-77).

1994), dels i 2001-04 (jf. Hansen under udgivelse). Den direkte real time sammenligning skal sammenholde sprogbrugen hos de yngste talere i hvert af de to korpora (unge født ca. 1970 vs. unge født i 1980-85). Det ældste korpus tillader desuden at se på, hvordan voksne født i 1930-40'erne talte på indsamlingstidspunktet i 1989-92. Med disse data håber jeg at kunne svare på, om *on* i betydningen "vi" er i fremgang på bekostning af *nous* over tid.

Med hensyn til variationens sammenhæng med sociale parametre er dette naturligvis noget der er vanskeligt at undersøge til bunds i en begrænset undersøgelse. Jeg har i det eksisterende korpusmateriale mulighed for at modstille to typer talende ud fra deres tilknytning til det franske uddannelsessystem: Der er dels talende med universitetsbaggrund, dels talende med en kort teknisk professionsuddannelse. De to typer er sådan fordelt i materialet, at der kan laves en afbalanceret intern sammenligning af omkring 18 unge og 10 voksne. Uddannelseskriteriet alene er dog naturligvis et meget spinkelt grundlag at basere en social kategorisering på. Større sociolingvistiske studier, især af den historisk tidlige type, arbejdede med kombinerede index'er hvor såvel indkomst, som profession, jobtype, boligtype og meget andet indgik, men også disse index'er er blevet kritiseret (se Milroy 1987:97-101 og Albris 1991:19-24 for en diskussion). I forbindelse med studier af differencierende eksterne faktorer i fransk talesprog, er det dog faktisk blevet fastslået, at uddannelsesparametren i sig selv spiller en meget stor rolle for sproglig adfærd i Frankrig.

Den diastratiske – sociale – variation søges altså afdækket som nævnt ovenfor, mens den diafasiske – den situationsbestemte – variation skal afdækkes gennem en sammenligning af forskellige talesituationer for hver enkelt talende i materialet. Netop på dette område har sociolingvistikken over de sidste årtier udviklet sig meget, fra Labovs éndimensionelle tilgang til stil, der handlede om grader af opmærksomhed på talen (grader der alle kan indfanges inden for et interviews rammer, Labov (1972)), til meget mere nuancerede konstruktivistiske modeller, der indebærer et i princippet ubegrænset antal forskellige sproglige fremtrædelsesformer, som den talende aktivt ifører sig, styret af identitetsønsker i den enkelte i situation ("styling", bl.a. hos Eckert 2000,

Eckert & Rickford 2001)⁴. I det foreliggende korpusmateriale er der for hver talende indsamlet data fra to kontrasterende situationer: den bundne interviewsituation, hvor den talende besvarer spørgsmål, og en friere situation, hvor den talende er i selskab med en selvvalgt ven, kollega etc. foruden interviewer, og hvor samtaleens emner ikke er fastlagt på forhånd.⁵ Den sidstnævnte indsamlingsform er et forsøg på at lave en "gruppeoptagelse", hvor de sproglige normer bliver "gruppens" dagligdagsnorm, snarere end det etablerede samfunds formelle norm (repræsenteret ved interviewer), jf. Labov (1984). Naturligvis er det ikke dækkende for den enkeltes sproglige repertoire, men kan måske give nogle vigtige indikationer.

Med dette datadesign er det mit håb at kunne bidrage til diskussionen om, hvorvidt en fransktalende bevæger sig frem og tilbage mellem forskellige proportioner af *on* vs. *nous* i betydningen "vi" i forbindelse med forskellige slags situationer eller talestile, og om denne variation mestres uanset uddannelsesniveau. Med andre ord, konnoterer *on* for *nous* i dag stadig lavsocial herkomst/manglende uddannelse, eller er fænomenet blevet generaliseret og har opnået en langt mere neutral diafasisk funktion i fransk talesprog? Der er tilsyneladende en lakune i den hidtidige *on/nous*-forskning netop på det diafasiske område. Tidligere studier har haft tendens til at se på én situation for én gruppe talende ad gangen, snarere end på flere forskellige situationer for samme talende. F.eks. sammenlignes i Norén (2004) på den ene side tv-debatter, hvor intellektuelle diskuterer litteratur, med på den anden side en fri samtale mellem to unge piger, der taler om deres fritidsaktiviteter i en interviewers nærvær. Ikke overraskende er der i tv-debatterne en hyppig brug af *nous* som subjekt (aldrig *on* i betydningen "vi"), mens der hos de unge piger ikke forekommer *nous* som subjekt, men bruges *nous*, *on* eller *on* i betydningen "vi". Vi ved altså stadig ikke, om den intellektuelle ville have en anden *on/nous*-adfærd hjemme ved middagsbordet, eller om de unge piger ville (være i stand til at) ændre adfærd på området, hvis de talte til en lærer eller lignende.

4. Modeller der søger at forene de to typer tilgange findes dog også (Christoffersen 2010).

5. I de få tilfælde, hvor det ikke var muligt at arrangere en sådan fri samtale med tre deltagere, er den frie del defineret som den del af optagelsen, hvor forskeren ikke stillede spørgsmål, men hvor der fandt en ikke-kontrolleret samtale sted mellem den talende og forskeren. Interaktionen er dog naturligvis ikke sammenlignelig med den, der foregår i grupper på tre.

4. Analytiske udfordringer

En analyse, der vil sammenligne brugen af *on* for *nous* hos forskellige grupper talende over tid og i forskellige situationer, må nødvendigvis have en kvantitativ tilgang. Vi har i omtalen af tidligere studier set, at en sådan har været praktiseret for Québec-fransk i Laberge (1977), hvor brugen af *nous* som subjekt er udtrykt i procent ud af mulige forekomster, og også i Coveney's (2000) studium af nordfransk talesprog (fra en sommerlejr for unge) er der brugt en tilgang inspireret af den sociolingvistiske variabel. Coveney udtrykker således sine resultater for forekomsten af subjekts-*nous* på følgende måde: "*nous* occurred in 4.4% (49/1108) of the cases where it could have been used". Han arbejder altså med, at den bestemte flertalsreference, der inkluderer taleren ("vi"), kan udtrykkes på to måder, med *on* eller med *nous*, og omtaler for nemheds skyld sin variabel som "4th person" med henvisning til den traditionelle opstilling af pronomener i person og tal.

En sådan tilgang kræver to ting:

1. At man udelukker forekomster af varianterne, der ikke hører til variabelen. Det betyder i dette tilfælde at udelukke *on* brugt med ubestemt reference (i betydningen "man") som i *Autrefois on se mariait jeune* ("Tidligere blev man gift i en ung alder"), og *on* brugt med bestemt reference i andre tilfælde end 4. person, nemlig som i eksempel (1) og (2), hvor det snarere er en erstatning for 2. person ental eller for 3. person flertal ("6. person"), ligesom det betyder at udelukke forekomster af *nous*, der ikke fungerer som subjekt (på fransk er *nous* også akkusativ- og dativobjektspronomen, men kan i denne rolle ikke alternere med *on*).
2. At man i øvrigt er sikker på, at variabelens (4. persons) to varianter (*on* og *nous*) virkelig er semantisk ækvivalente. Netop problemet med semantisk ækvivalens er en stor udfordring for den kvantitative sociolingvistik's anvendelse inden for syntaks. Da de første forsøg på at anvende denne tilgang inden for andre områder end fonologi kom frem sidst i 1970'erne og i 1980'erne, var der kritik og modstand fra flere hold (se overblik og diskussioner i bl.a. Coveney 1996, Gadet 1997, Lavandera 1978, Milroy 1987, Sankoff 1988, Winford 1996, også resumeret i Hansen 1999). Modstanderne fastholdt "one form one meaning"-princippet og ville ikke høre tale om ækvivalens mellem forskellige syntaktiske

former. Der opstod dog gradvis en slags konsensus om, at visse meget begrænsede tilfælde af syntaktisk variation godt kunne opfattes og behandles variationistisk, herunder f.eks. engelsk 3. person endelsers vekslens mellem *s*-form og ikke-*s*-form (*he do/he does*). Coveney's afhandling fra 1996 om variation i franske spørgestrukturer (*Viens-tu?/Est-ce que tu viens?/Tu viens?*) og nægtelseskonstruktioner (*il ne vient pas/il vient pas*) er et forsøg på at anvende variationsparadigmet inden for fransk syntaks, ligesom hans senere studium af *on/nous*-variationen naturligvis er det.

I forlængelse af punkt 2 herover har flere studier undersøgt ækvivalensen mellem *on* og *nous* som udtryk for 4. person. Coveney 2000 resumerer disse, og der skal her kort omtales én af de vigtige diskussioner (som også behandles i Hansen 1999): Er der en funktionel fordeling mellem de to former, således at de indikerer forskellig inddragelse af modtageren (en inklusiv kontra en eksklusiv funktion)? Med andre ord, er *on* et "vi", der inkluderer samtalepartneren, og *nous* et "vi", der ekskluderer samtalepartneren? Dette er bl.a. undersøgt i et studium af Pohl (1967) med følgende testsætninger, som 91 franske informanter blev bedt om at vurdere naturligheden af (se oversættelse under sætningerne):

- (5a) **On** vous préviendra si **on** passe par chez vous [eksklusiv brug]; éventuellement **nous** pourrions **nous** rencontrer devant votre maison [inklusiv brug].
- (5b) **Nous** vous préviendrons si **nous** passons par chez vous [eksklusiv brug]; éventuellement **on** pourrait **se** rencontrer devant votre maison [inklusiv brug].
(Vi informerer jer hvis vi kommer forbi [eksklusivt 'vi']; måske kan vi mødes foran jeres hus [inklusivt 'vi'])

Ifølge Coveney's (2000) referat af Pohls undersøgelse, svarede 55 af informanterne, at sætning (5b) var mest naturlig, mens 18 hældede til (5a) og resten (18 personer) ikke havde nogen præference. På trods af majoritetstendensen er Coveney ud fra disse tal ikke overbevist om en differencieret referencefunktion og leverer nogle eksempler fra sit eget korpusmateriale, som viser at *on* og *nous* fint kan bruges om nøjagtig de samme refererede personer. I nedenstående eksempel

(6) bruges begge former således tilsyneladende i flæng af den samme taler til at referere til præcis den samme gruppe mennesker (nemlig køkkenpersonalet i ferielejrens kantine, som taleren selv er en del af), set fra samme perspektiv:

- (6) **nous** n'avons que quatre repas à assurer par semaine parce qu'i n mangent pas là le soir – **on** est employés qu'à trois personnes c'est normal (...) mais **nous** avons quelquefois des surprises parce que / ils veulent pas y goûter (...) puis **on** a la quelquefois la surprise qu'i n touchent pas à leur nourriture qu'on leur donne (ex. 60, 61, 62, Coveney 2000)

Også andre pragmatiske forskelle mellem *on* og *nous* er blevet hævdet. Blanche-Benveniste har foreslået at *nous* indikerer gruppen "set udefra", mens *on* indikerer gruppen set indefra (Blanche-Benveniste 1985, citeret i Coveney 2000).

En kvantitativ variationistisk tilgang er på trods af ovenstående udfordringer ikke umulig. Den kræver nøje udelukkelse af en hel del forekomster (jf. punkt 1 ovenfor) og en form for tackling af de påståede semantiske forskelle mellem *on* og *nous*, gennem f.eks. en kodning for inklusiv/ eksklusiv brug (jf. punkt 2 og den efterfølgende diskussion ovenfor).

Omvendt går man ved at udelukke "irrelevante" forekomster af *on* måske glip af vigtig information om *on*'s brede anvendelsesområde og herigennem formens popularitet. Den "vaghed" som purister beskylder *on* for⁶, og som ligger i formens potentielle flertydighed ("man"?, "vi"?", "du"?, "de"?) er måske netop en styrke i den nære talesprogs kommunikation, og man vil ikke få indblik i dette ved at begrænse en undersøgelse til udelukkende at se på *on* som 4. personspronomen. Man kunne altså i stedet beslutte at registrere forekomsten af hvert eneste *on*.

I de følgende datauddrag vil den konkrete løsning i praksis af disse mulige tilgange blive diskuteret.

---

6. "a sign that individuals are no longer willing to take responsibility for their own actions and that they hide behind ambiguous language, such as *on*", cf. Coveney 2000s gengivelse af Leeman 1991.

5. Datauddrag

Det første datauddrag (A, se herunder) er fra en fri samtale med intervieweren (ikke undertegnede i dette tilfælde, men en indfødt hjælper, Sarah Verdoia, her benævnt *INT*). Den optagne er en 20-årig 3.g'er (ET) på et teknisk gymnasium med specialisering i sundhed og sygdom (*lycée sanitaire et social*) i Paris. Optagelsen finder sted i 2004.

ET fortæller i uddraget om sine praktikoplevelser som sygehjælper på et parisisk hospital. Han har været på operationsafdelingen og har undret sig over, at der var et flertal af mandlige ansatte i forhold til kvindelige (helt op til $\frac{3}{4}$ af kirurgerne var mænd), mens fordelingen var 50/50 blandt sygeplejerskerne. Portørjobbet, der udførtes af sygehjælper, var 100% varetaget af mænd, fortæller han, og det forstår han godt, da han i en specifik situation (under praktikken) oplevede at skulle flytte en patient der vejede 145 kg, og som de måtte være fire personer, heriblandt ham selv som eneste praktikant, om at transportere. (X indikerer i uddraget en stavelse, der ikke kan høres tydeligt).

I skemaet, der følger uddraget, er vist et forslag til registrering eksemplerne på *on* (der er ingen eksempler på *nous* eller *nous*, *on* i subjeksfunktion i uddraget), som både ville tillade et generelt overblik over anvendelserne af reference i forbindelse med *on* og *nous* (jf. skemaets kolonne 4 og 5) og en efterfølgende kvantitativ analyse af variationen mellem *on* og *nous* i betydningen "vi" for de eksempler, som egner sig til dette (jf. skemaets 6. kolonne). Sidstnævnte eksempler kan suppleres med analyse af inklusiv/eksklusiv betydning af "vi".

Uddrag A.

1 ET : Vous savez X parce qu'en fait moi j'ai fait mon stage parce qu'on
 2 fait beaucoup de stages en BEP, j'avais fait mon stage en, à l'hôpital
 3 Saint Antoine, dans le douzième et j'étais au bloc opératoire. Et euh
 4 et là il y avait majoritairement des garçons. C'est bizarre X. Il y avait
 5 très peu de femmes et beaucoup de, beaucoup d'hommes. Comme
 6 quoi ça change des, ça change des endroits XX. *INT: Mais là au*
 7 *bloc opératoire c'est-à-dire en tant qu'infirmier, aide-soignant ?* ET : Oui,
 8 en tout, il y avait... Dans les chirurgiens, les trois quarts c'était des
 9 hommes. Des infirmières euh ça devait être à peu près équivalent,
 10 il devait y avoir moitié, moitié femmes. Par contre dans les XX il n'y

11 avait que des hommes. Parce que, parce que les aide-soignants, ils
 12 étaient censés faire du brancardage X. Moi je sais qu'une fois j'ai
 13 été chercher une dame qui faisait cent quarante cinq kilos, et euh
 14 on était quatre pour la porter. Parce que... son lit pesait vraiment
 15 beaucoup. Et je me voy/ je me voyais mal une femme enfin tirer
 16 euh sur le lit euh, et qui font deux mètres sur, deux mètres sur trois.
 17 Cette dame euh XXXX était cent quarante-cinq kilos et je voyais très
 18 mal euh une femme le faire. Bon voilà. *INT: Quatre hommes vous étiez?*
 19 *ET: Oui, on était, oui, on était quatre. INT: Mais euh des stagiaires ou*
 20 *des confirmés ? ET: J'étais, j'étais le, j'étais le seul stagiaire. Il y avait*
 21 *trois, trois confirmés entre guillemets, et et j'étais tout seul.*

linie	eksempel	pron. (<i>on</i> ; <i>nous</i> ; <i>nous</i> , <i>on</i>)	pron.'s reference (ubestemt/ bestemt)	hvis be- stemt, hvilken personre- ference?	egnet til kvantitativt studium af <i>on/nous</i> for 4. person?	hvis = 4. per- son ("vi"): inkludativ eller eksklusiv brug?*
1	<u>on</u> fait beaucoup de stages en BEP (man/vi er tit i praktik på BEP = Brevet d'Etudes Professionnelles)	<i>on</i>	ubestemt/ bestemt	man/vi	nej	-
14	<u>on</u> était quatre pour la porter (vi var fire om at bære/trans-portere hende)	<i>on</i>	bestemt	vi	ja	eksklusiv
19	Oui, <u>on</u> était, (ja, vi var,)	<i>on</i>	bestemt	vi	ja	eksklusiv
19	<u>on</u> était quatre (vi var fire)	<i>on</i>	bestemt	vi	ja	eksklusiv

* inklusiv brug: inkluderer lytteren/modtageren
 eksklusiv brug: ekskluderer lytteren/modtageren

Det første eksempel i uddraget (linie 1) kan have enten ubestemt eller bestemt reference, og ville derfor ikke kunne indgå i en optælling af *on/nous*-variationen, men viser at den indbyggede vaghed kan være praktisk i kommunikationssituationen. De øvrige eksempler har bestemt reference i 4. person (= "vi"), og ville egne sig fint til et kvantitativt studium. Alle er brugt eksklusivt, dvs. inkluderer ikke lytteren. Den eksklusive brug af *on* er naturlig her, da interviewereren ikke er en del af ETs bekendtskabskreds, og det ville være ret usandsynligt at bruge "vi" med inklusiv reference. Datatypen med en fremmed interviewer er altså faktisk uegnet til at afgøre denne del af problematikken. Det samme gør sig gældende i nedenstående uddrag (B) fra en fri gruppesamtale optaget i 2001. GG og NI er universitetsstuderende på 6. år i Paris og ca. 25 år gamle. Intervieweren stiller ikke spørgsmål, men er med i samtalen (her er *INT* = undertegnede).

NI og GG fortæller om, hvordan de på en hyttetur med studiekammerater i forbindelse med et feltarbejde lavede mad sammen, ofte *crêpes*, men i øvrigt al slags mad. De er meget madglade begge to.

Uddrag B.

- 1 **NI** : pour faire une enquête de terrain, euh l'année dernière,
 2 et donc **on** ét/ **on** habitait dans une maison euh donc tous
 3 les étudiants ensemble, donc euh G.G., moi et les les filles
 4 avec euh, enfin, Laure, Laurence et tout ça, et très souvent
 5 quand même **on** mangeait beaucoup de crêpes parce que
 6 <*INT* : (rire)> G.G. euh mange que des crêpes, <*INT* : Tu
 7 étais dégoûté ?> il faisait des crêpes euh, <**GG** : (rire)> <*INT* :
 8 (rire)> moi, les crêpes, euh <*INT* : oui, bon, oh>
- 9 **GG** : Sinon, non toute la cuisine. Tout, ah oui. Oui, oui, **on** est **on**
 10 est surtout **on** est surtout bon mangeurs, en fait. <*INT* : Oui,
 11 c'est ça.> Donc euh finalement quelle que soit la gastronomie,
 12 ça, ça nous (XXXX) <**NI** : (XXXX)>
- 13 **NI** : quand même, il faut que ça soit avec amour.
- 14 **GG** : Ah oui il faut que ça soit fait avec amour, comme **on** dit.
- 15 [...]

16 **NI**: Mais non faire la cuisine oui, euh, c'est, c'est agréable et,
17 enfin, en général ça plaît pas mal.

18 **INT**: Ça peut détendre aussi, moi j'aime bien aussi. **On** peut boire
19 un petit verre de vin, en faisant la (XX).

I linie 2, 5 og 9 har forekomsterne af *on* bestemt reference, de er ækvivalente med *nous* (et eksklusivt *nous*) og ville egne sig til et kvantitativt studium af valget mellem *on* og *nous*, mens det følgende eksempel (linie 14) uden tvivl har ubestemt reference (*comme on dit* = "som man siger"). Det sidste eksempel – fra interviewerens – (*On peut boire un petit verre de vin*, linie 13) er måske tvetydigt, mest sandsynligt har det ubestemt reference ("man"). Interviewerens sprogbrug bør dog naturligvis ikke inkluderes i analysen på lige fod med informanternes.

6. Konklusion

Der har i nærværende artikel mindre været tale om afrapportering af forskningsresultater end om overvejelser omkring datadesign og analysemetode i forbindelse med et fransksprogligt fænomen inden for pronomenkategorien.

Den analytiske løsning, der her foreslås (med registreringer som i ovenstående skema, afsnit 5) vil forhåbentlig både give mulighed for at forstå noget af *on*'s popularitet generelt (den indbyggede vaghed i *on*'s reference bidrager måske hertil), og til at svare på de overordnede spørgsmål, dels om hvorvidt *on* er i fremmarch på bekostning af *nous* som subjektspronomen, dels om hvorvidt variationen mellem de to former i dag (tre, hvis vi medregner den forstærkede variant *nous, on*) er knyttet til forskelle i den situationnelle interaktion eller eventuelt stadig også til den talendes uddannelsesbaggrund, jf. tidligere tiders stigmatisering af anvendelsen. Det er i gennemgangen blevet konstateret, at netop datatypen med en fremmed person ved båndoptageren ikke er egnet til afdækning af problematikken om inklusiv/eksklusiv brug af "vi"-pronomenet. Der skal nok derfor overvejes andre datatyper, hvis denne analysefaktor skal bibeholdes. Principielt er der dog intet til hinder for at inddrage denne eller andre sproglige analysefaktorer

(såsom eventuel afhængighed af bestemte faste verbalforbindelser) i analysen, hvis den udføres som skitseret.

Henvisninger

- Albris, J. (1991). Style analysis, i F. Gregersen & I. L. Pedersen (red.) *The Copenhagen study in urban sociolinguistics*, København: C. A. Reitzel, del 1, 45-106.
- Bell, A. (1984). Language style as audience design, *Language in Society* 13, 145-204.
- Blanche-Benveniste, C. (1985). Coexistence de deux usages de la syntaxe du français parlé, i *Actes du XVII Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes, 1983*, bind 7, 203-214.
- Blanche-Benveniste, C. (1997a). *Approches de la langue parlée en français*. Paris/Gap: Ophrys.
- Blanche-Benveniste, C. (1997b). La notion de variation syntaxique dans la langue parlée, *Langue française* 115, 19-29.
- Boutet, J. (1994). *Construire le sens*. Bern: Peter Lang.
- Christoffersen, A. W. (2010). *Tidsliniemodellen og den palermitanske dialekt. Et bidrag til den italienske sociolinguistik*, ph.d.afhandling, Københavns Universitet.
- Coveney, A. (1996). *Variability in spoken French*. Exeter: Elm Bank Publications.
- Coveney, A. (2000). Vestiges of *nous* and the 1st person plural verb in informal spoken French, *Languages Sciences* vol. 22, 447-481.
- Damourette, J. & Pichon, E. (1911-1940). *Des mots à la pensée. Essai de grammaire de la langue française*. Paris: d'Artrey.
- Eckert, P. (2000). *Linguistic Variation as Social Practice*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Eckert, P. & R. R. Rickford (2001). *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gadet, F. (1997) (red.). *La variation en syntaxe*. *Langue française* 115.
- Grafström, A. (1969) "On" remplaçant "nous" en français contemporain, *Revue de Linguistique Romane* 33, 270-298.
- Gregersen, F. (2009). The data and design of the LANCHART study, *Acta Linguistica Hafniensia* 41, 3-29.
- Hansen, A. B. (1994). Etude du E caduc - stablisation en cours et variations lexicales, *Journal of French Language Studies* 4, 25-53.

- Hansen, A. B. (1998). *Les voyelles nasales du français parisien moderne. Aspects linguistiques, sociolinguistiques et perceptuels des changements en cours. Etudes Romanes 40*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Hansen, A. B. (1999). Traitement variationniste de problèmes syntaxiques – exemples du français parlé, i H. P. Lund (red.) *La langue, les signes et les êtres. Etudes Romanes 44*. København: Museum Tusulanums Forlag, 29-46.
- Hansen, A. B. (under udgivelse). A study of young Parisian speech – some trends in pronunciation, i R. Gess, C. Lyche & T. Meisenburger (red.) *Phonological Variation in French: Illustrations from Three Continents*, Amsterdam: John Benjamins.
- Hansen, A. B. & I. Malderez (2004). Le *ne* de négation en région parisienne: une étude en temps réel, *Langage & Société* 107, 5-30.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (1984). Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation, i J. Baugh & J. Sherzer (red.) *Language in use*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 28-53.
- Labov, W. (1994). *Principles of Linguistic Change. Vol. I: Internal factors*. Oxford & Cambridge: Blackwell.
- Laberge, S. (1977). *Etude de la variation des pronoms sujets définis et indéfinis dans le français parlé à Montréal*, thèse de doctorat. Montréal: Université de Montréal.
- Lavandera, B. (1978). Where does the sociolinguistic variable stop? *Language in Society* 7, 171-182.
- Leeman, D. (1991). On theme, *Linguisticae Investigationes* 15 (1), 101-113.
- Marchand, F. (1971). *Le français tel qu'on l'enseigne*. Paris: Larousse.
- Mees, I. (1983). *The speech of Cardiff school children: a real time study*, doktorafhandling. Leiden: Universitetet i Leiden.
- Milroy, L. (1987). *Observing and Analysing Natural Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Norén, C. (2004). "On dit qu'on est speed." Remarques sur le pronom ON dans le français parlé, i H. L. Andersen & C. Thomsen (red.) *Sept approches à un corpus. Analyses du français parlé*, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 87-105.
- Pohl, J. (1967). Six esquisses, *Le Français Moderne* 35, 1-15.
- Sankoff, D. (1988). Sociolinguistics and syntactic variation, i F. Newmeyer

- (red.) *Linguistics: the Cambridge survey, vol. 4, Language: the socio-cultural context*, Cambridge: Cambridge University Press, 140-161.
- Söll, L. (1969). Zur Situierung von "on", "nous" im neueren Französisch, *Romanische Forschungen* 81, 535-549.
- Thibault, P. & M. Daveluy (1989). Quelques traces du passage du temps dans le parler des Montréalais, *Language Variation and Change* 1, 1, 81-85.
- Trudgill, P. (1988). Norwich revisited: recent change in an English urban dialect, *English World-Wide* 9, 33-49.
- Weinreich, U., W. Labov & M. I. Herzog (1968). Empirical foundations for a theory of language change, i W.P. Lehmann & Y. Malkiel (red.) *Directions for Historical Linguistics*, Austin & London: University of Texas Press, 95-188.
- Winford, (1996). The problem of syntactic variation, i Arnold et al. (red) *Sociolinguistic Variation, Data, Theory, and Analysis. Selected Papers from NWAVE 23 at Stanford*, Stanford: CSLI Publications, 177-192.

